

*І. В. Політова,
аспірант, Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова*

ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Сформовано систему факторів, що впливають на інвестиційну діяльність телекомунікаційних операторів. Визначено напрямки удосконалення системи забезпечення інвестиційної діяльності в сфері телекомунікацій.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, механізм, тарифи, система

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інвестиційна діяльність телекомунікаційних операторів є важливою складовою їх успішного розвитку, що сприяє збільшенню доходу оператора та максимальному задоволенню попиту споживачів на телекомунікаційні послуги, збільшенню обсягу послуг та підвищенню їх якості, розвитку та модернізації телекомунікаційної мережі. Підкреслюючи важливість проблеми впровадження інвестицій у діяльність телекомунікаційних операторів можна сказати, що в документах ЄС питання інвестування в діяльність телекомунікаційних операторів отримало назву наріжного каменя монополізації телекомунікаційного ринку [1].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичним та практичним аспектами інвестиційної діяльності присвячено роботи багатьох авторів, серед яких В.М. Гранатуров, Л.А. Захарченко, В.М. Орлов, Н.Ю. Потапова-Сінько, О.С. Редькін, Н.П. Спільна.

Проведений аналіз наукових праць дозволив зробити висновок, що нерозв'язаною залишилась проблема формування механізму забезпечення інвестиційної діяльності телекомунікаційних операторів.

МЕТА СТАТТІ

Метою роботи є формування системи факторів, що впливає на інвестиційну діяльність телекомунікаційних операторів, а також визначення напрямків удосконалення системи забезпечення інвестиційної діяльності в сфері телекомунікацій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Проведений аналіз наукових праць дозволив зробити висновок, що часто вирішення проблеми формування системи забезпечення інвестиційної діяльності ви-

рішується науковцями за рахунок формування механізму фінансового забезпечення інвестиційної діяльності (такої думки дотримуються І.І. Галій, Є.Ю. Кузікін, Р.О. Новікова, С.А. Терещенко, Н.В. Шем'якіна, І.С. Шкура [2—6]).

Ці науковці вважають, що в умовах реформування економіки у напрямку ринкових відносин значне місце приділяється механізму формування інвестиційних ресурсів, який визначається системою економічних, правових, організаційних умов та чинників, що забезпечують постійну керівну дію, спрямовану на активізацію джерел інвестиційних ресурсів, ефективну акумуляцію та розподіл їх для реалізації інвестиційних проектів. Структурну схему механізму формування інвестиційних ресурсів запропоновано Н.В. Шем'якіною наведено на рис. 1 [6].

У своїх працях науковці також приділяють велику увагу управлінню формуванням фінансових джерел інвестицій, що відбувається в залежності від попиту на фінансування як фактичного, так і потенційного. Для того, щоб підійти до формування джерел фінансування інвестицій, необхідно класифікувати попит на різні види інвестиційних ресурсів з боку корпоративного сектора. Основними джерелами фінансування інвестицій, з точки зору структури капіталу, є [8, 9]:

1. Фінансування за рахунок власних коштів (самофінансування) — передбачає використання власних коштів: статутного (акціонерного) капіталу, а також потоку коштів, що формується в ході діяльності підприємства, перш за все, чистого прибутку та амортизаційних відрахувань. При цьому формування коштів, призначених для реалізації інвестиційної діяльності, повинно носити суто цільовий характер, що досягається, зокрема, шляхом виділення самостійного бюджету інвестиційного проекту. Загалом, самофінансування використовується тільки для реалізації невеликих інвестиційних проектів. Капіталомісткі інвестиційні проекти, як

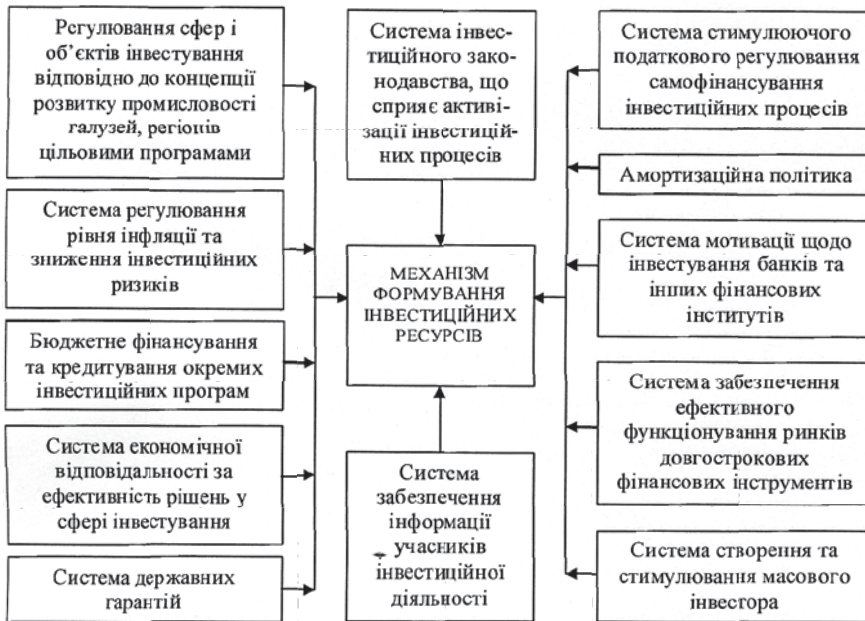

Рис. 1. Структурна схема економічного механізму формування інвестиційних фінансових ресурсів

правило, фінансуються за рахунок не тільки внутрішніх, але і зовнішніх джерел.

2. Фінансування за рахунок запозичених коштів (зовнішнє фінансування) — передбачає використання зовнішніх джерел: коштів фінансових інститутів, нефінансованих компаній, населення, держави, іноземних інвесторів, а також додаткових внесків грошових ресурсів засновників підприємства. Воно здійснюється шляхом мобілізації залучених (пайове фінансування) і позикових (кредитне фінансування) коштів.

Зрозуміло, що всі надані в розпорядження кошти мають вартість, тобто за використання всіх фінансових ресурсів треба платити незалежно від джерела їх отримання. Плата за використання фінансових ресурсів здійснюється особою, яка надала ці кошти — інвестору у вигляді дивідендів для власника підприємства (акціонера) або процентних відрахувань для кредитора. В останньому випадку передбачається повернення суми інвестованих коштів.

Зазначимо, що різноманітність і різноплановість проблем фінансового забезпечення інвестиційного процесу в сучасних умовах зумовили той факт, що склалася на сьогодні структура інвестування, є невизначеною, тобто не сформованою. Так, статистичні дані

вказують на вкрай слабкий розвиток кредитної та фондової складових у фінансуванні обігових і особливо основних засобів підприємств. Вони також свідчать про значний "перекіс" від довгострокового на користь короткострокового фінансування підприємств (табл. 1) [10].

Аналіз сучасних умов реалізації інвестиційної діяльності в Україні свідчить, що фінансування інвестицій переважно здійснюється за рахунок власних коштів підприємств (близько 60% від загального обсягу). Це пояснюється в першу чергу тим, що підприємства не можуть ефективно використовувати інструменти ринку цінних паперів, оскільки останній є непрацюючим і малоефективним, так як на початковому етапі формування ринок цінних паперів в Україні переважно мав атрибутивний характер, і це було пов'язано скоріше з політичними чи бізнесовими інтересами, ніж з реальними економічними потребами.

Інші дослідники вважають, що створення механізму забезпечення інвестиційної діяльності є лише складовою, хоча безумовно і важливою, системи забезпечення інвестиційної діяльності (відображено в дисертації на здобуття ступеня доктора економічних наук Д.І. Олійник [11]).

У роботі науковець визначає інвестиційне забезпечення як систему доцільно спрямованих заходів впливу на процес відтворення у формі методів, інструментів та важелів у межах нормативно-правового забезпечення. Основними етапами побудови системи інвестиційного забезпечення є: формування мети, вибір об'єктів інвестування, визначення критеріїв та обмежень, постановка завдань, визначення суб'єктів, формування інструментарію, здійснення заходів.

У висновках до своєї роботи Д.І. Олійник зазначає, що головне завдання інтенсифікації інвестиційного забезпечення в прогнозованому періоді має бути пов'язане із розробкою тарифної політики телекомунікаційних операторів, так як оператори повинні отримувати компенсацію за якісне виконання соціальних зобов'язань, які не можуть фінансуватися за рахунок власних коштів, а також створення структури регулювання, яка буде спрямована на демонополізацію та корпоратизацію, розробки спеціальної політики, спрямованої на охоплення телекомунікаційними послугами всіх населених пунктів.

Інструментом реалізації інвестиційного забезпечення є організаційно-економічний механізм як певна система управління, формування і використання

Таблиця 1. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування, %

Джерела фінансування	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Усього, з них за рахунок:	100	100	100	100	100	100	100	100	100
коштів державного бюджету	5,1	5,4	5	7	10,5	5,5	5,5	5,6	5
коштів місцевих бюджетів	4,1	4,1	3,7	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2
власних коштів підприємств та організацій	68,6	66,8	65,8	61,4	61,7	57,4	57,8	56,5	56,7
коштів іноземних інвесторів	5,9	4,3	5,6	5,5	3,6	5	3,7	3,5	3,3
кредитів банків та інших позик	1,7	4,3	5,3	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6	17,3
інших джерел фінансування	9,6	10,7	10,4	10,2	8,5	9,8	3,5	4,2	4,4

Дані Державного комітету статистику України

ресурсного потенціалу як своєрідної форми інвестиційних ресурсів.

Формування системи інвестиційного забезпечення дозволить визначити сприятливі умови для здійснення операторами телекомунікацій своєї діяльності, направленої на забезпечення фінансової стабільності та розширеного відтворення, підвищення інвестиційного потенціалу, а також дозволить внести обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо інвестиційного забезпечення сталого розвитку сфери телекомунікацій. У процесі дослідження запропоновано систему факторів, які впливають на інвестиційну діяльність телекомунікаційних операторів (рис. 2).

На наш погляд, система факторів, які впливають на інвестиційну діяльність телекомунікаційних операторів має складатися із зовнішніх та внутрішніх факторів.

До зовнішніх факторів належать ринкове регулювання інвестиційної діяльності та державне регулювання інвестиційної діяльності. До факторів ринкового регулювання належать ефективність економіки, рівень політичного ризику, рівень кредитоспроможності країни, сума невиконаних зобов'язань з виплати зовнішнього боргу, доступність банківських ризиків, доступність короткострокового фінансування, доступність довгострокового позикового капіталу. До факторів державного регулювання інвестиційної діяльності належать: нормативно-правова база здійснення інвестиційної діяльності, система оподаткування інвестиційної діяльності, ліцензування діяльності телекомунікаційних операторів, забезпечення надання загальнодоступних послуг, регулювання радіочастотного ресурсу, забезпечення розвитку телекомунікаційної мережі, сприяння розвитку конкуренції, регулювання взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, тарифоутворення в сфері телекомунікацій.

ня телекомунікаційних мереж, тарифоутворення у сфері телекомунікацій.

До внутрішніх факторів належать: організація процесу надання послуг, репутація оператора, фінансовий потенціал оператора, на основі чого визначається мета і завдання інвестування. Відповідно до мети і завдання інвестування розробляється інвестиційна стратегія, на основі якої розробляється інвестиційний план, потім здійснюється його оцінка та у випадку, якщо проведена оцінка свідчить про ефективність плану здійснюється його реалізація, у випадку, якщо ні — то проводиться зміна у плані, і, якщо він відповідає вимогам інвестування здійснюється його впровадження.

Необхідно відзначити взаємозалежність системи факторів, що впливають на інвестиційну діяльність телекомунікаційних операторів, а особливо взаємозалежність факторів підсистеми державного регулювання інвестиційної діяльності.

Проведені дослідження складових системи факторів, що впливають на інвестиційну діяльність телекомунікаційних операторів дозволили, зробити висновок, що на даному етапі першочерговим є реформування тарифної політики телекомунікаційних операторів як механізму повернення вкладених коштів та основного джерела фінансування інвестицій (за даними 2008 року 84% інвестицій у сфері телекомунікацій освоєно за рахунок власних коштів) [12]. Так, у звіті Національної комісії з питань регулювання зв'язку за 2008 рік, зазначено:

1. Основною проблемою, яка виникає при взаєморозрахунках між операторами телекомунікацій за послуги доступу до телекомунікаційних мереж є застосування операторами обмежень пропуску трафі-

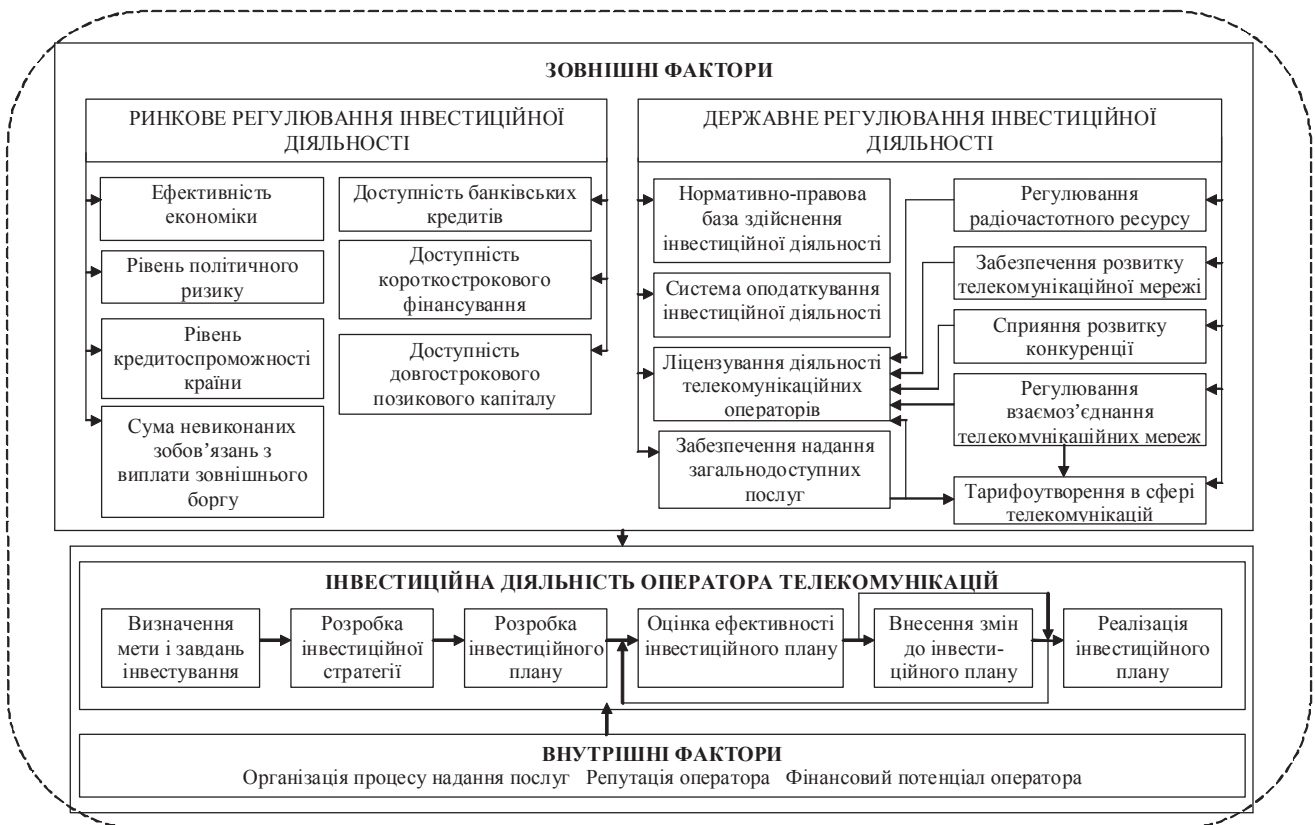

Рис. 2. Система факторів, що впливають на інвестиційну діяльність телекомунікаційних операторів

ку через відсутність домовленостей щодо розміру оплати за послуги завершення з'єднань на мережах операторів рухомого (мобільного зв'язку) та операторів фіксованого міжміського телефонного зв'язку. Урегулювати цю проблему можливо шляхом реформування тарифної політики телекомунікаційних операторів. Ця проблема має подвійне значення для послуги надання в користування каналів електрозв'язку операторів телекомунікацій, які займають монополію (домінуючу) позицію на ринку цих послуг, так як тарифи на ці послуги відповідно до Закону України "Про телекомунікації" підлягають державному регулюванню.

2. Тарифи на надання послуг фіксованого телефонного зв'язку, які встановлюються Національною комісією з питань регулювання зв'язку України, у сільській місцевості є збитковими. Тому питання щодо компенсації збитків операторам телекомунікацій, які надають ці послуги, є нагальною проблемою, яка потребує вирішення з боку держави. У зв'язку з цим, у межах, визначених законодавством повноважень, з метою вирішення питання щодо забезпечення гарантованого доступу споживачів до телекомунікаційних мереж фіксованого зв'язку та універсальних телекомунікаційних послуг на всій території України за доступними регульованими державою тарифами, необхідним є створення Фонду універсальних телекомунікаційних послуг. Кошти Фонду будуть спрямовуватись на відшкодування збитків операторам телекомунікацій від надання універсальних (загальнодоступних) телекомунікаційних послуг, у першу чергу в сільській, гірській місцевості та депресивних регіонах. Вирішення цієї проблеми передбачає визначення прозорого механізму тарифоутворення.

Тому сьогодні виникає ситуація, коли:

- по-перше, при користуванні каналами електрозв'язку телекомунікаційні оператори сплачують ВАТ "Укртелеком" одну суму, наприклад, на місцевому рівні мережі фіксованого зв'язку — 0,25 грн., а він їм за ту саму послугу подекуди навіть більше 1 грн. [13], оператори мобільного зв'язку не можуть домовитися між собою, навіть звертаються до Антимонопольного комітету;

- по-друге, надання загальнодоступних послуг є не лише не вигідним для телекомунікаційних операторів, навіть не проводиться необхідне фінансування в розвиток загальнодоступних послуг.

Актуальність даного питання обумовлена також тим, що:

- по-перше, відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність" регулювання тарифів є одним із шляхів регулювання інвестиційної діяльності [14];

- по-друге, науковці визначають необхідність реформування тарифної політики телекомунікаційних операторів у якості головного завдання інтенсифікації інвестиційного забезпечення, однак, не вирішують дане завдання;

- по-третє, в законодавстві ЄС зазначено, що на сьогоднішній день невирішеним залишається завдання, що виникає при впровадженні інвестиційних проектів у діяльність телекомунікаційних операторів, а саме їх облік при розрахунку тарифів на телекомунікаційні послуги [15].

Отже, вище викладене обґрунтовує необхідність реформування тарифної політики телекомунікаційних

операторів, однією зі складових якої є визначення механізму обліку інвестицій при формуванні тарифів на телекомунікаційні послуги. Розглянемо це питання більш детально. Повернення вкладених коштів телекомунікаційних операторів здійснюється за рахунок амортизаційних відрахувань та частини чистого прибутку (фонду накопичення) (рис. 3). Однак, амортизаційні відрахування, хоча і являють собою надійне джерело фінансування, вони не можуть значно впливати на процес активізації інвестиційної діяльності, більше того вони дозволяють лише у відповідні строки оновити виробничі фонди, але не дозволяють розширити мережу оператора, не кажучи вже про те, що вони не дозволяють покрити витрати на покращення якості послуг: модернізації техніко-технологічних процесів та обладнання, застосування прогресивних енергозберігаючих технологій, підвищення рівня організації виробництва та умов організації праці шляхом удосконалення операційно-виробничого планування, систем управління, матеріальне-технічне забезпечення господарської діяльності операторів, що має привести до зменшення накладних витрат у майбутніх періодах.

Розподіл прибутку на фонд накопичення та фонд споживання в чинній правовій базі не регламентується, тобто оператор може використовувати прибуток повністю на свій розсуд, що є абсолютно недопустимим для забезпечення надання загальнодоступних послуг та надання в користування каналів електрозв'язку операторів телекомунікацій, які займають монополію (домінуюче) становище на ринку цих послуг, так як тарифи на ці послуги, відповідно до Закону України "Про телекомунікації", підлягають державному регулюванню [16].

Зазначимо, що існує ще один варіант вирішення

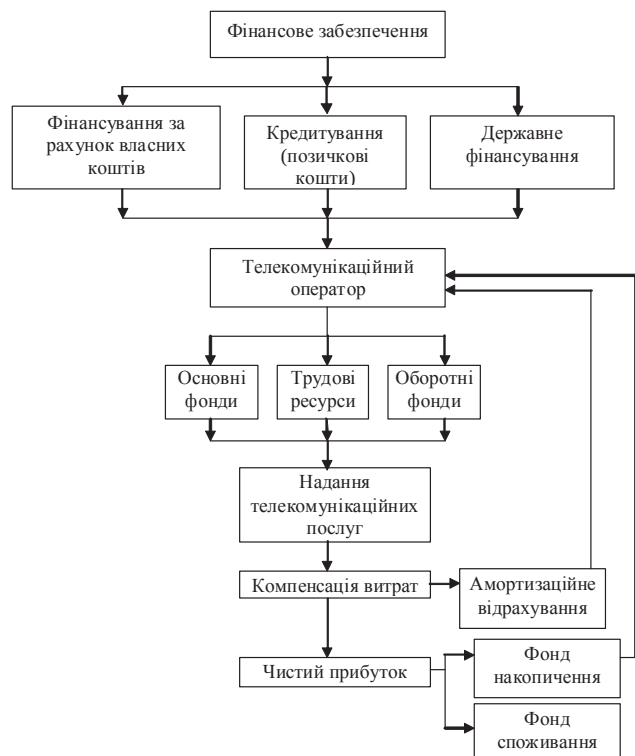

Рис. 3. Механізм повернення вкладених коштів, який застосовується телекомунікаційними операторами

даної проблеми, а саме незалежний регуляторний орган може встановити вимоги до розподілу прибутку на послуги, тарифи на які підлягають регулюванню. Однак, при такому варіанті телекомунікаційний оператор буде недоотримувати необхідний обсяг інвестицій — у тому випадку, коли сам обсяг прибутку не буде регулюватися. В іншому випадку — все одно необхідно з початку визначити необхідний обсяг інвестицій, а після цього вже визначити норму прибутку (очевидно, що в цьому випадку вирішення питання зводиться до необхідності визначення механізму обліку інвестицій при формуванні тарифів на телекомунікаційні послуги).

Однак, реалізація системи забезпечення інвестиційної діяльності телекомунікаційних операторів є неможливою без наявності необхідної інформації. Але, на сьогоднішній день облік інвестиційних витрат телекомунікаційних операторів провадиться в цілому по оператору (тобто не поділяється навіть за рівнями мережі), а інвестиційні витрати поділяються на:

1. Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення).

1.1. Капітальне будівництво.

1.1.1. Будівлі (крім житлових) і споруди.

1.1.2. Житлові будівлі.

1.2. Придбання обладнання (без здійснення будівництва).

1.2.1. Обладнання.

1.2.2. Транспортні засоби.

2. Витрати на інші необоротні матеріальні активи.

3. Витрати, пов'язані з поліпшенням об'єкта (капітальний ремонт).

4. Інвестиції в нематеріальні активи.

Зрозуміло, що наявна інформація щодо інвестиційних витрат телекомунікаційних операторів є недостатньою для побудови системи забезпечення інвестиційної діяльності та не дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо інвестиційної діяльності телекомунікаційних операторів учасникам телекомунікаційного ринку.

Таким чином, відповідно до поставленої мети в роботі, по-перше, сформовано систему факторів, що впливають на інвестиційну діяльність телекомунікаційних операторів, яка, на наш погляд, повинна складатися з зовнішніх та внутрішніх факторів. По-друге, визначено напрямки удосконалення системи забезпечення інвестиційної діяльності в сфері телекомунікацій, першочерговими з яких є реформування тарифної політики телекомунікаційних операторів, що передбачає визначення механізму обліку інвестицій при формуванні тарифів на телекомунікаційні послуги, а також суттєве удосконалення інформаційного забезпечення учасників телекомунікаційного ринку.

Література:

1. Europe's Liberalised Telecommunications Market — A Guide to the Rules of the Game / <http://www.ispo.cec.be/info-soc/telecompolicy/Welcome.htm>

2. Галій І.І. Економічні методи активізації інвестиційної діяльності: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю: організація управління, планування і регулювання економікою: 08.02.03. — К.: Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України, 2001. — 180 с.

3. Кузькін Є.Ю. Активізація інвестиційної діяльності

промислових підприємств у період розвитку економіки. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю: підприємництво, менеджмент та маркетинг: 08.06.02. — Х.: Харківський державний економічний університет, 2002. — 196 с.

4. Новікова Р.О. Активізація та регулювання формування інвестиційних ресурсів в Україні. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю: організація управління, планування і регулювання економікою: 08.02.03. — Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет, 2003. — 202 с.

5. Терещенко С. А. Інвестиційні процеси в умовах соціально-економічних трансформацій. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю: економічна теорія: 08.01.01. — Донецьк: Донецький національний університет, 2003. — 170 с.

6. Шем'якіна Н.В. Механізм формування інвестиційних ресурсів у промисловості. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю: економіка промисловості: 08.07.01. — Донецьк: Інститут економіки промисловості НАН України, 2001. — 176 с.

7. Шкура І.С. Формування і розвиток інвестиційних процесів у регіоні. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю: організація управління, планування та регулювання економікою: 08.02.03. — Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет економіки та права, 2005. — 203 с.

8. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов. [пер. с англ.] / Р. Брейли, С. Майерс — М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 1997. — 1120 с.

9. Беренс В. Руководство по оценке эффективности инвестиций. [Пер. с англ.] / В. Беренс, П. Хавранек — М.: "Интерэксперт", UNIDO, 1995. — 528 с.

10. Сайт Державного комітету статистики України // <http://www.stc.gov.ua>

11. Олійник Д.І. Інвестиційне забезпечення сталого розвитку телекомунікаційної галузі в Україні. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю: економіка транспорту і зв'язку: 08.07.04. — Київ: Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, 2006. — 357 с.

12. Стан розвитку телекомунікацій в Україні та регуляторна діяльність НКРЗ у галузі зв'язку у 2008 році. — Київ: Національна комісія з питань регулювання зв'язку України, 2009. — 40 с.

13. Порядок взаєморозрахунків між операторами телекомунікацій за послуги доступу до телекомунікаційних мереж при наданні послуг телефонного зв'язку: затверджено рішенням НКРЗ від 06.09.06 № 351.

14. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991, № 1560-XII.

15. Рекомендации ЕС по взаимосоединению на либерализованных телекоммуникационных рынках № 3. — 148.

16. Закон України "Про телекомунікації" від 18.10.2003 р., № 1280-IV.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2009 р.